

Стеван Сремац

Велики жупан Захарија*

Овај савез уплаши Симеуна, те он посла војску да најпре казни Захарију. Али, овај дочека бугарску војску, страшно је потуче, ухвати јој војводе којима одсече главе и пошаље у Цариград.
Љ. Ковачевић: Историја српског народа

1.

У то време силни Бугари и Грци слабљаху још више ионако слабе и поцепане Србе. И зато радо даваху уточишта у својој земљи незадовољним Србима и Грци и Бугари. Јер се таким бегунцима служаху као оруђем: себе јачаху, а Србе слабијаху. Тада живљаше у Цариграду Захарија Радослав, Прибислављев син, кога послаше Грци на Павла, пријатеља Симеунова, али га Павле порази и посла Симеуну да га овај засужњи.

А силан беше тада Симеун и дрхташе од њега лукава и трошна Византија којој не помагаше више ни проливена крв по бојним пољима ни силне молитве по храмовима светим. Тада се Византинци сетише Срба и послаше књигу и вешта човека Павлу да му каже шта чека Рашку кад издахне Византија под теретом силне Бугарске. Увиде Павле да није паметно помагати јачега да буде још јачи — и пристаде уз Византију. Тада Симеун посла Захарију Радослава: и што Павле пре четири лета учини Петру, дочека он сада то исто од Захарије.

На престо рашки седе сада Захарија и Симеун још силније притесни Цариград под који паде и поседе га са свих страна сем мора. И што учинише спаса свога Грци пређе, учинише и сада: и што заплаши пређе Павла, то исто унесе страх сада и у срце Захаријино.

Дође Лав Равдух, вичан језику и обичајима Рашана, и привуче их на своју страну. Исприча им басну о шуми која даде секири држаље па пропаде сва и рече да и Рашани пропадају. Јер дају Симеуну одметнике и пропадају; а кад су сложни, кано за Властимирових и Мутимирових дана, они тада одолевају и побеђују веће од себе. Начинише тада савез против Бугара: Роман, ћесар византијски, Томислав хрватски, Вишевић захумски и Захарија рашки. И када отпаде Захарија од Симеуна и завргну војну на Бугаре, малаксаше ударци Симеунови на Цариград и дахну Византија душом.

А када стиже гласник на коњицу у пени окупаном из земље бугарске цару Симеуну под Цариград и кад му рече да Срби упадоше и опленише

* Стеван Сремац, *Из књига староставних*. Просвета, Београд, 1977, стр. 41-49.

загорске стране, плану тада силни цар Симеун и дозвола преда се војводе своје Мармаја и Сигрицу и рече им да спремни буду са војском на Рашане:

— Шаљем вас — рече Симеун — јер се уздам у стару вашу срећу; али, баш вас шаљем још и зато што у вама тече друга, татарска крв. Не шаљем Словене, јер њиховим језиком зборе, јер ће бити болећива срца. А ја хоћу затвор и истрагу. Хоћу да се угаси огањ у дому њиховом и да изумре у горама њиховим реч њихова; а по пустој земљи њиховој да населим од поноћних скитских страна Печенеге и Половце, људе ваше крви и језика. За влакно које очупаше моме народу руно им очупајте!

Падосе ничице Мармај и Сигрица и рекоше:

— Од лубања Захарије и Часлава начинићемо пехаре и на гробљу великом рашком дићи увис пехаре и наздравити теби, цару ромејском у Цариграду!

2.

Тада прође ратни поклич сву рашку земљу до мора. Искупише се Рашани, по древном обичају, под својим стотиницима и тисућницима, жупанима и банима. Поделише војску у два дела: једним делом заповедаше стари Захарија, а другим посинак његов, млади Часлав. Падосе на колена и помолише се богу да им дарује снаге.

А Захарија диже руке к небу и рече:

— О, свети Јоване, ти који си се први крстио знаком крста светог, освети се за ону неверу кумовску пре седам лета! Помози мени и људима мојим! — А затим даде знак.

Тада затрубише бојне трубе и рози; и крену се војска на војску као гора на гору и шума на шуму. Заблисташе копља и мачи и густе ројеви стрела као густа јата скакаваца заклонише сунце борцима. Добро бију људи Захаријини, али још боље они којима млади Часлав заповеда.

Тада скиде Часлав бојни шлем са знојава и прашна чела, издиже се у стременима и исправи у седлу бојном и викну из јуначка грла и глас му се захори од горе до горе:

— Хвала ти, свети Јоване, што учини чудо! Премалетни је дан, а гле, нас чека богата жетва као око твога дана, Ивањ-дана. За мном, мобо жетелачка, добри јунаци! Жетве је доста! Обаљујте снопље! — рече и нагрну са својима.

Помутише се тада Бугари и ударише остругама у ребра бојним коњицима и обрнуше плећа, а Срби их погонише.

3.

Одоле српска сила и подлеже бугарска. Заблагодарише Срби богу и светоме Јовану на дарованој победи. И кад догнаше силно робље пред шатор Захарије и Часлава, рече војвода Вукохна:

— Жетва је била богата; лето је понело, господару! Награди свакога жетеоца по заслуги, ево повезана снопља! — рече и показа на робље и на силан, на гомиле послан плен.

— Где је жита, ту је и кукоља! — рече Захарија. — Кукољ се сажиче, а жито оставља на д-бро место! ... Међу сињим робљем овде има и добрих Словена и кришћана. Издвојте их!

Тада издвојише плавокосе на десну, а псоглаве на леву страну. А међу овима беху војводе им, Мармаја и Сигрица.

— Ево издвојисмо — рече Вукохна војвода. — Реци, господару, које је кукољ, а које пшеница.

— Лево је кукољ, а десно пшеница чиста. Кукољ истребите, а пшеницу оставите. По стародавном српском обичају и по новој хришћанској вери — робља нема у нас! Поделите, дакле, уплењене свите, оружје и коње њихове, а њих пустите домовима, јер су хришћани, јер нашим језиком зборе! А оне друге посеците и телесима им нахраните зверове, браћу њихову!

Не би право ни Чаславу ни људима његовим, а ни људима Захаријевим што Захарија не да робља, и рече млади Часлав:

— Кад позовеш људе на мобу на тежак посао, право је, о Захарија, да им спремиш и даш након тешка рада и богату гозбу. И ратницима нашим после тешка боја право је да даш од робља и од плена део.

Али Захарија не пристаде. Тада се позавадише, јер Часлав не послуша Захарију и даде својим људима и робља и плена, а Захаријини људи осташе само са пленом а без иједнога роба.

Затим одведоше Татаре реци на обалу и поклаше их ту на очи њиховим војводама Мармају и Сигрици. А после заповеди Часлав да доведу преда њ Мармаја и Сигрицу и рече им:

— Видите ли шта би од ваше силе? Трупинама њиховим нахранисмо птице небеске, звери земаљске и рибе у дубинама! Гласника вам не остависмо!...

— Твоја сабља сече данас, охоли Чаславе! — рече Мармај. — Мајка ти беше Бугарка; у Бугарској угледа сунце бојје, — а тако си силно жедан крви наше!

— Лажеш, Мармају, псето татарско! Белолика Словенка русих власи ми мати, а син сам Клонимира од древног српског колена Вишеслављева! Дочеках да вам се данас осветим за сужањство моје и оца мога, и за црну неверу, учињену Петру, великом жупану!

А затим показа им Часлав два бреста и кладенац међу њима и запита их:

— Познајете ли ово место? Шта урадисте пре седам лета са Петром?

Падеше од страха ничице на земљу Мармај и Сигрица, јер познаше место где вероломно домамише Петра на веру и оковаше га, и мољаху Часлава за живот.

— На том месту погинућете од мача нашега, а главе ваше и оружје ваше послаћемо господару вашем. То нека му је тражени данак од земље ове. И бледе главе ваше, и мртва и нема уста ваша — казаће му гласно и речито погибију војске његове.

А када Часлав оде, дигоше их са земље, одвукоше и погубише код кладенца под брестовима; трупине им обесише о брестове, а главе им однеше Чаславу у шатор.

4.

И једне ноћи доби Симеун у шатору свом, под опсађеним Цариградом, чудан дар. То му послаше опседнути Грци, а њима послаше то Захарија и Часлав. На здели, покривеној, беху одсечене главе Мармаја и Сигрице, а у устима држаше мртва глава Мармајева књигу, а у књизи писаше ово:

»Од Захарија Радослава, пријатеља византијског, Симеуну цару Бутара и Словена.

Не брњи се, царе, за децу своју коју посла на нас, јер добра им је нега код нас. Пада плаха дажда и умива лица њина, греје јарко сунце и отире и суши им лица, дувају бурни ветри и чешљају власи њихове, а шуморе зелене шуме рашке па их лепше успављују. — Ево ти две главе, две лубање, Симеуне; начини од њих два пехара и пиј у здравље деце своје и у спокој душе Петра, кума твога!«

Тада потамни лице Симеуново и следише му се груди од бола и страха.

— Утехе ми дај, свети оче! — рече очајни Симеун светоме оцу Јовану Рилском.

— Лажно си се клео куму и клетва се сломила на тебе! — рече му Јован Рилски. — Посегао си за туђим, изгубио си и своје. Ум ти је био за морем, а смрт за вратом! Покај се!

Тада диже војску од Цариграда и врати се дома посрамљени Симеун.

5.

Не потраја дуго лепа слога између Захарије и Часлава. Захарија омрзну на Часлава, а бујни Часлав диже бунтовну руку и мач бунтовни на Захарију. Али би лоше среће. Побеђен и киван на Захарију и Грке који га помагаху, и на епископа рашкога који га прокле, оде Симеуну, жудан освете, да му служи.

Прими га радосно Симеун, јер осећаше да ће му сада са Чаславом ласно бити осветити пораз војске и мртве главе војвода својих. И наговараше Часлава да иде са бугарском војском да се освети, Али Часлав не хтеде и опираше се дуго. Али када дођоше нови бегунци из Рашке са црним гласима и кад му рекоше да су му бели двори попаљени, верна љуба у манастир затворена и могила оца му Клонимира да је раскопана — тада плану бујни Часлав и пристаде. Повеле војску на родну земљу. А тада скочи и народ против Захарије и поплаши се Захарија и побеже у западне стране до мора сиња. А људи Часлављеви гонише Захарију и пратњу му. Тада диже руке к небу и закле несрећни бегунац Захарија неверно море и вернога коњица свога да га они спасу. Нагна коња на море и доплива до стене у мору са које очекиваше спаса од једне ђемије латинске. Прокле одатле Захарија Радослав бујнога Часлава страшном клетвом. И дуго показиваше народ ту стену у мору коју назва *Камен Радослављев*. А Захарија оде ђемијом у Талију, у Рим, и тамо умре као бедан изгнаник.

А када стиже бугарска војска на међе српске, учинише већу бугарске војводе Книн, Имник и Ичоглија и рекоше: — Учинимо са Чаславом онако како учинише Мармај и Сигрица пре више лета са Петром; да извршимо заповест силнога нам цара.

И позваше главаре што су рашком народу да приме савезника, друга Симеунова, Часлава, себи за господара. Преварише се и дођоше тисућници, бани и жупани и војводе у око бугарски! И би пир и гозба велика ради мира и слоге између Бугара и Рашана. И када војвода Книн диже пехар да наздрави слози тој, а то беше уговорени знак — скочише Бугари на безбрижне Србе и Часлава и заробише и повезаше све.

Тада се расуше Бугари по обезглављеној земљи палећи, пленећи и у робље одводећи. Страшно беше погледати по земљи Србији! Дању густе димови од запаљених села заклањаху сунце божје и од дана прављаху ноћ; а ноћу густе пламенови лизаху у небо и од ноћи прављаху дан. И вапај поробљеног народа проламаше небо, јер сви проклињаху одметника Часлава. Тако остаде Часлав сужањ у Бугара, проклет у Срба. И остаде му лош спомен у народу, црно име: Проклети Часлав!